

מראי מקומות - פסחים

נ:

א. המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו וכו'

יש לעיין האם חיוב ביעור תלוי במקום שגדלו הפירות, אלא שצריך להחמיר כמקום שהוא נמצא עכשיו עם הפירות, או להיפך, שמעיקר הדין תלוי במקום שהפירות נמצאים עתה, אלא שצריך להחמיר כמקום שנתגדלו. והחזון איש (שביעית י"ג, ב') תלה נידון זה במחלוקת הראשונים, שדעת רש"י (לקמן נב) שמעיקר הדין הוא תלוי במקום שהפירות עכשיו, ולא לפי מקום גידולן, ואם הולך ממקום שלא כלו למקום שכלו, חייב לבער מן הדין, ואם הולך ממקום שכלו למקום שלא כלו, פטור מן הדין, אלא שחייב לבער מדין חומרי מקום שיצא משם, אבל אם יצא לאחר שכבר כלו, ודאי חייב לבער מעיקר הדין, שהרי כבר חל בהם דין ביעור. אבל דעת התוס' (שם) שמעיקר הדין תלוי במקום שנתגדלו הפירות שם, ואם הולך ממקום שכלו למקום שלא כלו, חייב מן הדין, אלא ממקום שלא כלו למקום שכלו, פטור מן הדין, אלא שצריך להחמיר כמקום שיצא לשם.

ב. חייב לבער

כתב הרמב"ם (שמיטה פ"ז ה"ג) שלאחר זמן הביעור אסורים הפירות באכילה בין לעניים בין לעשירים, וצריך לשורפם או לאבדם אם לא מצא אוכלין בשעת הביעור. והראב"ד השיג על דבריו שאין זה ביעור, אלא ביעור הוא שמוליך כל פירותיו לב"ד, והם מחלקים כל הפירות לכל אדם בשיעור מזון ג' סעודות בכל יום עד שיכלו. ואם אין ב"ד, מוציאן לשוק ומפקירן שם לכל אדם. ורק אחר שכלו מכל הארץ מבערם לגמרי ע"י שריפה וכו'. וכעין זה כתבו התוס' לקמן (נב: ד"ה מתבערין).

ג. העושה מלאכה בע"ש ויו"ט מן המנחה ולמעלה

פירש רש"י, מתשע שעות ומחצה. ותמה המהרש"ל, אם כן מדוע הוצרכה הגמרא לחלק בין מן המנחה וסמוך לה, הרי יש חילוק גדול בין חצות ובין תשע שעות ומחצה, וגם מה היתה סברת המקשן להקשות, הרי אין זמנם שוה כלל. ולכך כתב שיש ט"ס ברש"י, וצ"ל מן המנחה גדולה, דהיינו חצי שעה אחר חצות, וסובר שהתנא לא דקדק על חצי שעה, ולכך הקשה שגם בע"ש ועיו"ט הדין כן.

ד. הכא שמותי נמי משמתינן ליה

הקשה רבינו דוד, איך נרמז במשנה שמנדין אותו. ותירץ שכיון שאמרו שאינו רואה סימן ברכה, וכאן לא אמרו כן, משמע שהוא איסור גמור ומנדין אותו. עוד כתב, שכיון שאמרו שקודם חצות תלוי במנהג, משמע שלאחר חצות איסור גמור הוא.

ה. ובמוצאי שבת

פירש רש"י, משום כבוד שבת, שמוסיפין מחול על הקודש. ובחידושי הגר"ז (על הרמב"ם שבת כ"ט, ה', ד"ה והנה) הקשה, מה ענין דין תוספת שבת לדין כבוד שבת. וכתב שודאי אין כוונת רש"י לדין תוספת שבת, שהרי זה דינו כשבת ממש אם מדאורייתא אם מדרבנן, ואסור במלאכה כמו בשבת עצמו, ואין זה שייך כלל לשאר דיני איסור מלאכה המוזכרים בסוגייתנו. ורש"י פירש רק את הדין לענין האיסור לעשות מלאכה קודם הבדלה, שסובר רש"י שעיקר האיסור לעשות חפציו קודם הבדלה הוא מטעם כבוד שבת, שמוסיפין באיסור עשיית מלאכה, אף שהוא חול גמור, מטעם כבוד שבת.

ו. ולא עביד במעלי שבתא

העיר המהרש"א, שמשמע שמי שאינו עושה מלאכה כל היום הרי הוא נשכר בזה. אלא שקשה לומר כן, שהרי אין איסור כלל לעשות מלאכה בבקר, ומדוע יהא נשכר בזה. ולכן פירש שמה שנשכר כשאינו עושה מלאכה בע"ש, אין זה מחמת איסור עשיית מלאכה בע"ש, אלא משום שעל ידי שבטל ממלאכה בע"ש, יש לו את כל היום להכין את כל צרכי שבת כראוי.

ז. הני נשי דמחוזא וכו'

הקשה הצ"ח, מה חידש בזה רבא, הרי זה כפי שאמרו כבר לעיל שמי שאינו עושה מלאכה כלל הרי הוא שפל ונשכר. ותירץ, שמה שאמרו שפל ונשכר, היינו מחמת עצלות, אבל נשי דמחוזא, אין זה סתם עצלות, אלא שמחמת זה שהם מפונקים אין יכולות כלל לעסוק במלאכה, והיה סברא לומר שאינם חשובים אפילו כעושים שלא לשמה, קמ"ל שמכל מקום אפשר לקרוא להם שפל ונשכר.

ח. שמתוך לשמה בא לשמה

הקשה השפת אמת, ממה נפשך, למאן דאמר מצוות צריכות כוונה, א"כ אם אינו מכוין לעשות המצוה, הרי אינו יוצא כלל, ואיך שייך לומר עליהם כי גדול עד שמים חסדך, ואם מכוין לקיים המצוה וגם לכבודו, הרי זה לשמה ושלא לשמה. ולמ"ד מצוות אין צריכות כוונה, הלא ודאי צריך לעשות המצוות, אפילו בלא טעם שיבא ללשמה, אלא משום שיוצא המצוה גם בלא כוונה לשמה. וכתב שאפשר שמדובר במצוות שאין חיוב לעשותם, ויש לו אפשרות להפטר מהם.

ט. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה

התוס' בסוטה (כב: ד"ה לעולם) הקשו, שהלא אמרו בתענית (י: א) שהלומד תורה שלא לשמה נעשית לו סם המוות. ותירצו, שהלומד שלא לשמה שבסוגייתנו היינו כדי לקבל שכר

מראי מקומות - פסחים

ג: (המשך)

אינם בני מחילה, הלא חצי נעשה מלוה, ומשלו הרויח ככל שותף, ואם אינם רוצים שיהא חצי מלוה, אם כן אדרבה, יהיה כל הרויח שלו, וכתב שאפשר שהאיסור הוא רק על שכר עמלו שנוטל. עוד כתב לפרש שנוטל שכר להתעסק בנכסיהם באפטרופסות ודלא כפירוש רש"י.

יב. און לא אפשר לן

כתב הקרבן נתנאל (אות ה'), שמכאן הוכיח המגן אברהם (סי' רנ"א סק"א) שמותר לעשות פרקמטיא בע"ש, שמה שאמרו חז"ל שאסור בעשיית מלאכה, הוא דוקא מלאכה, אבל סחורה מותרת. וכתב הקרבן נתנאל שיש לדחות, שמא התעסקו כאן קודם חצות, אבל לאחר חצות אכן היה אסור, עיין שם.

יג. כבר קבלו אבותיכם עליכם

כתב הראב"ד (בהשגות על הרי"ף טז: בדפיו) שכל מנהג שנהגו האבות מצד האיסור, אין הבנים רשאים לנהוג בה היתר ולשאול לחכם, אלא אם כן כשקיבלו האבות התנו שיהיה רק עליהם. אבל כשהמנהג אינו מחשש איסור, אלא מהסכמת הקהל עליהם, אין הבנים נתפסים בזה.

והרא"ש (סי' א) כתב, שיכול החכם להתיר להם בחרטה, ומשמע שחולק על הראב"ד, וסובר ששייך התרה על נדרי אבותם. אבל בקרבן נתנאל (אות ח) פירש דברי הרא"ש להיפך, שרק נדר שעושה על עצמו יכול להתיר, אבל נדר שעשו אבותיו אינו יכול להתיר, שהרי אין הנדר מחמת דבורו, ולכן אינו יכול להתירו ע"י שאלה לחכם, ע"ש.

וכתב הרמב"ן במשפט החרם, שאף בנדריים אמרו שמה שנדרו האבות חל על הבנים, והביא ראיה מקבלת התורה, וכן ממגילה ובצומות.

וכדו', ושם הפירוש הוא שעוסק בתורה להוסיף על חטאתו, שעכשיו שגגות שלו נעשין לזדונות, וזהו באמת סם המות לו. והתוס' בתענית (שם) תירצו, שכדי להקרא רבי הוא שאמרו לעולם וכו', וסם המות הוא בלומד כדי לקנטר.

ובפתח עינים (תענית שם) הביא שלפי הרמב"ם ישנם ד' מדרגות: א. מדרגת לשמה ממש שהיא לשם אהבת ד'. ב. הלומד כדי לקבל שכר ולהגין מפורענות, וזהו שלא לשמה המביא לידי לשמה. ג. הלומד כדי להקרא רבי, שאי"ז סם המות אבל אינו מביא ללשמה. ד. הלומד על מנת לקנטר שנעשית לו סם המות.

ובחי' הגרי"ז (ערכין טז:) הביא את דברי הרמב"ם שלימוד מאהבה הוא לשמה, ולימוד מיראה הוא שלא לשמה, ולימוד לשמה הוא מדרגה גדולה ואין כל חכם זוכה לה. ותמה, שאם כן איך אמרו שלעולם ילמד אדם שלא לשמה שמתוך זה יבא ללשמה, הרי אין זה שייך להמון העם, וצ"ע.

עוד הקשה בחי' הגרי"ז, שהרי יש חיוב ומצוה ללמוד תורה, ובודאי שצריך ללמוד גם אם אין זה במדרגה העליונה של לימוד לשמה, דוכי היה צד שמי שאינו יכול ללמוד אלא שלא לשמה לא ילמד כלל, וא"כ מדוע אמרו שהסיבה שצריך ללמוד שלא לשמה היא רק מפני שמתוך זה יבא ללשמה. וצ"ע.

י. משום דמחזי כשכר שבת

יש לעיין, מדוע אין זה ממש שכר שבת. וביאר המהר"ם חלאוה שלא היה שייך לאסור זאת לגמרי, כיון שפעמים שמתרגם גם בימי חול, ומכל מקום אסור, כיון שרוב התרגומים בשבתות הם, וכעין זה ביאר השפת אמת עיין שם.

יא. ומעות יתומים לאו בני מחילה נינהו

הקשה השפת אמת, מדוע יהיה בזה איסור משום שיתומים